DOUĂ NOI SIGILII DE PLUMB DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

Eugen Paraschiv-Grigore

TWO NEW LEAD SEALS FOUND IN DOBROGEA

The author presents two lead seals from the Bucharest Archeological Institut “Vasile Pârvan”. The first seal was found at *Tropaeum Traiani*, a roman-byzantine center from the lower Danube. This is the first seal found in this site. The second seal was found by Petre Diaconu in the fortress of Păcuiul lui Soare, a byzantine center from the lower Danube. It is not the first seal from this city.

Keywords: lead seal, *Tropaeum Traiani*, Păcuiul lui Soare, roman-byzantine, byzantine.

Cuvinte cheie: sigiliu, plumb, *Tropaeum Traiani*, Păcuiul lui Soare, romano-bizantin, bizantin.

1. *Tropaeum Traiani* (Adamclisi, jud. Constanța)

Cercetările făcute de-a lungul timpului în cetatea *Tropaeum Traiani* (Adamclisi, jud. Constanța) au scos la iveală numeroase obiecte, dintre care o importanță aparte o prezintă un sigiliu în „alb”¹. Aceasta deoarece este primul sigiliu descoperit până în momentul de față la *Tropaeum Traiani*, o altă descoperire de acest tip din perimetrul sitului nemaifiind consemnată. Astfel de sigilii în alb au mai fost însă descoperite pe teritoriul dobrogean și publicate în reviste de specialitate².

În vara anului 1988, în urma săpăturilor arheologice efectuate în sectorul de sud-est al cetății *Tropaeum Traiani* (cunoscut și ca sectorul „Mihai Sâmpetru”), într-una dintre încăperile edificiului D7, încăpere denumită D7j (în jumătatea de sud a ei), a fost descoperit acest mic obiect. Piesa se găsea „sub baza lespezilor mari de lângă zidul de sud – până la

nivelul cu pardoseală de pietre albe”³. Locul de descoperire indică faptul că piesa datează din ultima fază de locuire a identificată în acest sector sau puțin înainte de această ultimă fază de locuire⁴. În urma reamenajării „depozitului Sâmpetru” a fost posibilă „redescoperirea” acestei piese și inventarierea ei⁵. Astfel, piesa a intrat în patrimoniul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, fondul Mihai Sâmpetru, cu numărul de inventar 145 MS (fig. 1). Sigiliul are formă discoidală și un diametru de 22 mm, grosimea este de circa 3 mm, iar greutatea de 9,45 g. Starea de conservare a acestei piese este precară, pe ambele fețe existând urme de deteriorare lăsate de un obiect dur. Pe una din fețe se observă faptul că avea marginea ușor înălțată, lucru întâlnit la sigiliile în alb⁶. Din păcate, datorită deteriorării, canalul pentru șnur nu se distinge foarte bine, prezența acestuia fiind vizibilă doar la una dintre extremități.

Sigiliul se datează în ultima perioadă de existență a cetății, mai precis în secolele V–VI,

³ Prezenta descriere se găsea pe pachetul cu materiale descoperite în încăperea amintită mai sus, notiță consemnată de Mihai Sâmpetru la data de 22 iulie 1988.

⁴ Sâmpetru 1994, 15–16.

⁵ Plumbul a fost găsit printre materialele mărunte ce au fost descoperite în sectorul de sud-est al cetății. Identificarea a fost posibilă datorită faptului că pachetul în care se afla plumbul conținea detalii ale modului de descoperire, precum și marcajul aferent.

⁶ Papasima 1982, 236.

¹ Sigiliile în alb sunt plumburi ce nu au fost imprimate.

² Barnca 1960, nr. 6 și 7; Constantiniu, Panait 1965, fig. 47; Papasima 1982; Damian 1992.

perioadă în care este datat și cartierul de sud-est cercetat de Mihai Sâmpetru⁷.

Ceea ce este interesant la sigiliile în „alb” descoperite până acum este faptul că aproape toate sunt datate în secolele X–XI⁸, fiind descoperite în cetățile bizantine de pe teritoriul dobrogean sau cum este cazul celui descoperit la Băneasa–București, într-o așezare medievală din secolele X–XI⁹. Sigiliul de la *Tropaeum Traiani* nu poate să aparțină acestei perioade datorită contextului arheologic în care a fost descoperit¹⁰ și, prin urmare, este prima piesă de acest fel găsită în Dobrogea.

Importanța acestei piese este cu atât mai mare cu cât, până în momentul de față, nu se cunoaște o „altă” descoperire sigilară din perimetrul sitului de la Adamclisi. Faptul că acest sigiliu în alb a fost descoperit în săpătură, sub lespezile de piatră de lângă „zidul de sud”¹¹, indică faptul că sigiliul nu a fost adus din altă parte într-o perioadă ulterioară.

Existența unui sigiliu în „alb” în această zonă are două explicații pauzibile. Prima ar fi faptul că trebuie să fi existat un personaj ce bătea sigilii pentru corespondența proprie. Cea de-a doua explicație, mult mai plauzibilă datorită contextului descoperirii, este cea a unui sigiliu în „alb” ce urma să fie folosit la sigilarea unor mărfuri. Acest lucru este evidențiat de caracterul comercial al edificiului D7, unde a fost descoperit. În încăperile acestui edificiu, mai precis în D7j, au fost descoperite mai multe ustensile ce serveau la obținerea vinului prin prelucrarea strugurilor, precum și o râșniță pentru măcinarea cerealelor¹².

Fiind vorba de un sigiliu în „alb”, putem spune că el nu a fost folosit la aducerea unei scrisori sau la aducerea unor produse comerciale, ci era folosit pentru expedierea unor asemenea produse. Existența unui sigiliu în alb presupune și existența unui clește pentru imprimarea acestuia¹³. Din păcate, descoperirile de astfel de obiecte sunt rare, până în prezent fiind publicată o singură piesă găsită în zona Dunării de Jos, mai precis în Bulgaria¹⁴.

2. Păciul lui Soare (jud. Constanța)

Plumbul de față face parte din patrimoniul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București (fig. 2)¹⁵.

Sigiliul a fost descoperit întâmplător de către Petre Diaconu în perimetrul sitului arheologic de la Păciul lui Soare (cel mai probabil pe insulă). Din păcate, nu se mai cunosc alte detalii cu privire la locul exact și condițiile de descoperire ale acestui sigiliu¹⁶.

Nu este singurul sigiliu găsit în cetatea de la Păciul lui Soare¹⁷. Numărul mare de astfel de descoperiri în fortăreața de la Dunăre se datorează rolului important al acesteia, atât din punct de vedere comercial, cât și militar-strategic, religios și administrativ în cadrul

¹³ Tehnica de imprimare a sigiliilor era puțin diferită față de tehnica de batere a monedelor. Astfel, dacă la monede se folosea o matrice, la sigilii se folosea un clește pe al căror brațe era imprimat în negativ legenda sigiliului. Pe unul dintre brațele cleștelui se decupa aversul, iar pe celălalt braț, reversul. Pastila de plumb era introdusă în clește și prin presare se ștanța sigiliul. Plumbul era folosit ca material pentru confecționarea sigiliilor deoarece acesta, după cum se știe, este un metal moale ce poate fi imprimat ușor. În schimb, cleștele era confecționat dintr-un metal dur, pentru a rezista mai mult în timp. De obicei, acești clești erau făcuți din fier. Aceste piese erau deținute de către un personaj care își ștanța singur sigiliile. Cel mai probabil el achiziționa sigiliile în „alb” pe care le personaliza și le utiliza la sigilarea corespondenței sau a mărfurilor.

¹⁴ Iordanov 1992, 387.

¹⁵ Sigiliul ne-a fost oferit spre publicare de către doamna dr. Oana Damian, căreia îi mulțumim și pe această cale.

¹⁶ Petre Diaconu nu precizează zona exactă în care a fost descoperit plumbul.

¹⁷ Barnea 1960, nr. 3–7; Diaconu 1968; Papasima 1982; Barnea 1987, nr. 8 și 9; Barnea 1990, nr. 19; Damian 1992.

⁷ Sâmpetru 1994, 15–16.

⁸ Sigiliul în „alb” publicat de Tudor Papasima și descoperit la Păciul lui Soare nu este datat pentru că nu a fost descoperit într-un context arheologic, ci întâmplător. Dar oricum, fiind descoperit la Păciul lui Soare, se poate data tot în perioada medievală.

⁹ Constantiniu, Panait 1965, 130.

¹⁰ Se cunoaște foarte bine faptul că locuirea în cetatea *Tropaeum Traiani* își încetează existența la sfârșitul secolului al VI-lea sau cel mai târziu la începutul secolului al VII-lea; Barnea 1979, 5–15.

¹¹ Zidul de sud al încăperii D7j, vezi Sâmpetru 1994, schița edificiului D7.

¹² Sâmpetru 1994, 45–46.

Imperiului Bizantin, în perioada secolelor X–XII¹⁸.

Forma sigiliului este discoidală, cu marginile ușor înălțate, străbătut pe toată lungimea diametrului său de un canal cilindric, prin care era petrecut șnurul. Are un diametru de 22 mm, grosimea de circa 4 mm și o greutate de 6,79 g. Starea de conservare este relativ bună, fiind ușor deteriorat (ros) în partea de sus dreapta a aversului (respectiv partea de sus stânga a reversului).

O altă intervenție asupra sigiliului se poate observa în partea superioară a acestuia, zonă ce prezintă două orificii perforate, de circa 3 mm diametru. Acestea străpung sigiliul dintr-o parte în cealaltă. Probabil cele două orificii au fost date cu scopul de a lega sigiliul la gât sau la mână, drept amuletă sau medalion. Marginea sigiliului este pronunțată formând un chenar circular, ceea ce denotă faptul că acesta a fost imprimat atât pe avers, cât și pe revers. Extremitățile canalului pentru șnur, ce traversează plumbul pe diagonală, sunt știrbite. Sigiliul prezintă pe una din fețe urmele vagi ale siluetei unui sfânt, care, din păcate, datorită deteriorării, nu poate fi identificat. Această dovadă de prelucrare conduce la concluzia că sigiliul a fost la un moment dat în uz, poate pentru a sigila o scrisoare sau niște mărfuri, iar apoi, după ce își va fi îndeplinit această funcție, a putut fi refolosit ca podoabă (amuletă/medalion).

---

¹⁸ Diaconu. Vilceanu 1972. 9–22.

BIBLIOGRAFIE

- Barnea 1960** — I. Barnea, *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea*, StCercNum, 1960, 3, p. 323–332.
- Barnea et alii 1979** — I. Barnea, Al. Barnea, I. Bogdan-Cătăniciu, *Tropaeum Traiani. I. Cetatea*, București, 1979.
- Barnea 1987** — I. Barnea, *Sceaux byzantins de Dobroudja*, Studies in Byzantine Sigillography, Washington, Dumbarton Oaks (edited by N. Oikonomodés), 1987, p. 77–88.
- Barnea 1990** — I. Barnea, *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea (III)*, Pontica, 23, 1990, p. 315–334.
- Constantiniu, Panait 1965** — M. Constantiniu, P. I. Panait, *Șantierul arheologic Băneasa - Străulești*, CAB, 2, 1965, p. 75–235.
- Damian 1992** — O. Damian, *Despre un atelier de confecționat piese din plumn de la Păcuiul lui Soare*, Pontica, XXV, 1992, p. 309–321.
- Diaconu 1968** — P. Diaconu, *Un sigiliu al lui Alexie I Comnenul descoperit la Păcuiul lui Soare*, StCercNum, IV, 1968, p. 249–251.
- Diaconu 1992** — P. Diaconu, *Un alt sigiliu al lui Constantin Theodorokanos*, Pontica, XXV, 1992, p. 359–361.
- Diaconu, Vilceanu 1972** — P. Diaconu, D. Vilceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină*, I, București, 1972.
- Iordanov 1992** — Iv. Iordanov (Иван Йорданов), *Още веднъж за булотириона от Археологическия Музей в София* (*Encore une fois sur le boulotyrion du Musée Archeologique National à Sofia*), GodMuzSof, VII, 1992, p. 387–393.
- Papasima 1982** — T. Papasima, *Despre sigiliile în alb din cetatea bizantină Păcuiul lui Soare (jud. Constanța)*, StCercIstorV, 33, 1982, 2, p. 236–237.
- Sâmpetru 1994** — M. Sâmpetru, *Orașe și cetăți romane târzii la Dunărea de Jos*, Biblioteca Thracologie V, București, 1994.

LISTA ILUSTRAȚIEI

- Pl. 1** — 1. Sigiliu descoperit la *Tropaeum Traiani* (Adamclisi, jud. Constanța): **a.** avers; **b.** revers; 2. Sigiliu descoperit la Păcuiul lui Soare (Ostrov, jud. Constanța): **a.** avers; **b.** revers.

LIST OF ILLUSTRATION

- Pl. 1** — 1. Seal found at *Tropaeum Traian* (Adamclisi - Constanta county): **a.** front; **b.** reverse; 2. Seal found at Păcuiul lui Soare (Ostrov - Constanta county): **a.** front; **b.** reverse

TRADUCERE REZUMAT, FOTO PIESE:

Eugen Paraschiv-Grigore

EUGEN PARASCHIV-GRIGORE
Muzeul Național de Istorie a României
Calea Victoriei, nr. 12, sector 3, 030026
București
para_eugen@yahoo.com

a

1

b

a

2

b

Pl. 1 — 1. Sigiliu de la *Tropaeum Traiani*: a. avers; b. revers;
2. Sigiliu de la Păcuiul lui Soare: a. avers; b. revers